

Cover Page



Universiteit Leiden



The handle <http://hdl.handle.net/1887/20494> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Hoeven, Regina van der

Title: Het succes van een kwaliteitskrant : de ontstaansgeschiedenis van NRC Handelsblad

Issue Date: 2012-11-01

Aanval op het Handelsblad

- 5.1 Bezuinigingsoperatie bij het Handelsblad
 -
- 5.2 De commissie-Blokker
 -
- 5.3 De nieuwe directeur
 -
- 5.4 Unitel
 -
- 5.5 Het ontslag van Steketee en Blokkers vertrek

5.1

Bezuinigingsoperatie bij het Handelsblad



De zoon van Pluygers slaat in 1968 de eerste paal van de nieuwbouw aan de Westblaak.

Toen NRC-directeur Pluygers de buit eenmaal binnen had, bleek zijn belofte van huwelijkse trouw weinig waard. Formeel was het Handelsblad dan wel niet overgenomen door de NRC, maar in de praktijk kwam het daar wel op neer. Op de redactie van de NRC werd het zo ook ronduit gezegd: 'Wij hebben het Handelsblad overgenomen.'¹ De commissarissen van het Handelsblad, die zo gestreden hadden voor 'gelijke eerbiedwaardigheid' en daar de fusie bijna op hadden laten afketsen, kwamen bedrogen uit. Het opvallende was dat dit hen nauwelijks deerde. Zij bleken al gauw goed met de commissarissen van de NRC te kunnen opschieten. Het betrof twee colleges van gelijkgestemde heren, die elkaar vonden in een gezamenlijke missie de linkse tendensen in hun kranten tegen te gaan. De oude bloedgroepen Handelsblad en NRC speelden na de totstandkoming van de NDU binnen de Raad van Commissarissen nagenoeg geen rol. Dit betekende dat de leiding van het Handelsblad, directeur Drost en hoofdredacteur Steketee, min of meer alleen kwam te staan tegenover Pluygers, die de wereld vanuit het Rotterdamse zakenleven bekeek en weinig op had met het Handelsblad.

Pluygers liet zich graag gelden. Hij liet geen gelegenheid voorbijgaan om duidelijk te maken wie er in de NDU de baas was. Chauvinistisch als hij was, koos hij voor het logo van de NDU, dat op de tekentafels in Rotterdam ontworpen werd, de kleur van Rotterdam: groen.² Een teken aan de wand vlak na de fusie was ook de benoeming van de Rotterdammer A.A.M. van Roosmalen tot onderdirecteur van de NDU zonder dat hierover overleg was gepleegd met de Amsterdamse directie. Na protest uit Amsterdam werd de benoeming overigens teruggedraaid.³

De Amsterdamse directeur, Nico Drost, die gewend was aan de collegiale sfeer in de Amsterdamse dagbladwereld, vond Pluygers geen prettige man om mee samen te werken; hij vond hem bazig. Pluygers op zijn beurt vond Drost weinig daadkrachtig.⁴ Pluygers was een echte ondernemer. Drost was tot zijn aantreden bij het Handelsblad secretaris bij verschillende brancheverenigingen in de uitgeverswereld geweest. Hem kenmerkte als directeur dezelfde afwachtende houding die de directie van het Handelsblad decennialang getekend had en die scherp contrasteerde met het traditioneel offensieve beleid van de NRC-directie, een traditie die door Pluygers met verve voortgezet werd.

In tegenstelling tot Drost beheerste Pluygers, die een grafische opleiding had genoten, niet alleen de commerciële, maar ook de technische

kant van het uitgeversvak. Als directeur reisde Pluygers veelvuldig naar de Verenigde Staten om op de hoogte te blijven van de nieuwste technische ontwikkelingen. Thuis in Rotterdam bemoeide hij zich persoonlijk met de gang van zaken in het souterrain. Hij hield van de drukpersen alsof het zijn kinderen waren. Vol afgrijzen constateerde hij bij zijn kennismaking met het Amsterdamse bedrijf dan ook hoe versleten en verwaarloosd de rotatiepersen er waren. Hij zocht onmiddellijk een goede, Amerikaanse tweedehands pers voor het Handelsblad uit.⁵ Bij de NRC was men gewend gebruikte persen te kopen: zo kreeg men goed materiaal voor weinig geld. Deze zuinige Rotterdamse mentaliteit miste Pluygers bij het Amsterdamse bedrijf. De eerste keer dat Pluygers in het gebouw van het Handelsblad was geweest, had hij bij terugkomst in Rotterdam kritiek over de naar zijn smaak al te 'luxueuze directiekamer' waarover Drost beschikte, terwijl deze 'geen haast had gemaakt met de voortdurende modernisering van het machinepark van het bedrijf'.⁶ Hoe beter Pluygers bekend raakte met de Amsterdamse bedrijfsvoering, hoe meer voorbeelden hij vond van geldverkwisting. Zo gaf het Handelsblad in 1964 maar liefst 63.000 gulden uit aan de bedrijfskantine, terwijl die post bij de NRC, waar meer mensen werkten, slechts 11.000 gulden bedroeg. Het verschil in loonkosten tussen beide bedrijven was eveneens opvallend: werknemers van het Handelsblad verdienden gemiddeld zo'n 10 procent meer dan hun collega's bij de NRC.⁷ Deze zogenaamde loonfranje was overigens een normaal verschijnsel in Amsterdam, waar stakingen en stakingsdreiging de lonen van het typografische personeel opdreven.

In de zomer van 1965 werd er in de commissarissenvergadering stilgestaan bij de frappante kostenverschillen tussen de NRC en het Handelsblad op technisch, administratief en redactioneel gebied. Pluygers uitte zijn ergernis over de geringe rentabiliteit van het Handelsblad. Met zulke mooie drukorders als Elsevier en Trouw moest het Handelsblad volgens Pluygers een brutowinst van 1,25 miljoen gulden kunnen realiseren; in plaats daarvan dreigde het in de rode cijfers terecht te komen. Het Handelsblad wist met een veel grotere omzet dan NRC-dochter Het Vaderland nauwelijks meer winst te behalen.⁸ 'Er zal op iedere cent gelet moeten worden en in dit opzicht wil spreker een duidelijk waarschuwend woord laten horen,' zo werd Drost ten overstaan van de commissarissen door Pluygers de les gelezen.⁹

Uitverkoop aan Rotterdam

Toen de resultaten van het Handelsblad in de eerste maanden van 1966 verder verslechterden, waarschuwde Pluygers dat het Handelsblad 'geen blok aan het been' mocht worden.¹⁰ Reorganisatie was geboden om het Amsterdamse bedrijf een rendabel onderdeel van de NDU te maken. Pluygers nam het voortouw. In de zomer van 1966 lanceerde hij een plan voor de vestiging van een nieuw, efficiënt technisch bedrijf voor het Handelsblad in het havengebied. Deze nieuwe vestiging aan de Piet Heinkade zou met 35 tot 45 minder mensen in dienst dezelfde orders kunnen verwerken en daarvoor slechts één pers nodig hebben.¹¹ Drost, die formeel nog steeds de leiding in Amsterdam had, was niet betrokken geweest bij de totstandkoming van het plan en kwam ook bij de discussie ervan in de Raad van Commissarissen niet aan bod. Hoofdredacteur Steketee was evenmin in het plan gekend, terwijl de scheiding van redactie en technisch bedrijf negatieve gevolgen voor de krant zou hebben. Ondanks de bezwaren van Steketee ging de Raad van Commissarissen er 10 augustus 1966 mee akkoord. Het Piet Heinkade-plan zou echter nooit uitgevoerd worden, omdat zich een belangrijke ontwikkeling voordeed: per 1 februari 1967 werden de beursgegevens al om 13.00 uur aan de pers doorgegeven. Deze zogenaamde beursvervroeging betekende dat er meer tijd kwam voor de productie van de krant. Op korte termijn werd daardoor bezuiniging binnen het oude gebouw van het Handelsblad mogelijk. Op de langere termijn maakte de beursvervroeging de weg vrij voor technische concentratie in Rotterdam, want er was nu tijd genoeg om het Handelsblad in Rotterdam te drukken en toch nog op tijd in Amsterdam te bezorgen.

Pluygers speelde onmiddellijk op de nieuwe ontwikkeling in. Als alternatief voor het Piet Heinkade-plan stelde hij in de commissarissenvergadering van 1 maart 1967 voor de productie van het Handelsblad, de NRC en Trouw te concentreren in Rotterdam. Al werd de zetters van het Handelsblad in de nieuwe plannen van Pluygers voorlopig gehandhaafd, uiteindelijk zou deze concentratie in Rotterdam voor het Handelsblad de volledige ontmanteling van het technische bedrijf betekenen. De garantie die Pluygers nog geen drie jaar eerder aan Drost had gegeven 'dat nimmer tot opheffing van het Amsterdamse bedrijf of het Algemeen Handelsblad mag worden overgegaan' bleek van generlei waarde. Enkele oudgedienden van het Handelsblad protesteerden. Commissaris Van Lennep zei 'dat het niet de bedoeling kan zijn om het Handelsblad dood te maken'. Hij waarschuwde voor het psychologische effect dat uit zou

gaan van deze 'uitverkoop aan Rotterdam'. Ook hoofdredacteur Steketee was daar beducht voor; volgens hem zou bij technische concentratie in Rotterdam het Handelsblad in de ogen van velen degraderen tot een secundair blad. Maar president-commissaris Feith vond het onzinnig om er een principezaak van te maken. Waar de NDU technisch tot een meer efficiënte productie kon komen, zag deze Rotterdammer slechts voordelen. En als president had hij het laatste woord. Op 12 augustus 1968 zou de zoon van Pluygers de eerste paal slaan van de nieuwbouw van de NDU aan de Westblaak. Het leverde zijn vader een nieuwe bijnaam op: de Napoleon van de Westblaak.

Superieur

Een in juni 1965 door commissarissen voorgesteld onderzoek naar het verschil in kosten tussen Amsterdam en Rotterdam was aanvankelijk door Pluygers tegengehouden met de opmerking dat er geen efficiency-bureau aan te pas hoefde te komen om de voor zichzelf sprekende feilen in de Amsterdamse bedrijfsvoering te constateren.¹² Maar een jaar later leek Pluygers een extern onderzoek toch nuttig.¹³ Waarschijnlijk beseftte hij dat het objectief en onomstotelijk vaststellen van de reusachtige kostenverschillen tussen beide bedrijven Drost de kop zou kosten. Het rapport van accountant Limperg, Dijker, Nijst & Co, dat in juni 1967 verscheen, was vernietigend: op grond van de vergelijkende cijfers uit het rapport kon geconcludeerd worden dat de loonkosten van het Handelsblad zes ton te hoog waren en dat 34 man personeel overtoollig waren. Drost was gedwongen ontslag te nemen en zou formeel per 1 oktober dat jaar vertrekken, maar hij stond per direct op non-actief.¹⁴

Rond dezelfde tijd kondigde Baas, de Rotterdamse mededirecteur van Pluygers, zijn ontslag aan. Officieel vertrok de financiële man van de NRC uit gezondheidsoverwegingen.¹⁵ Na de oprichting van de NDU had hij al maandenlang overspannen thuisgezeten. De risico's die de groei van het bedrijf met zich meebracht, baarden hem zorgen. Ook de moeizame verhouding in de directie eiste zijn tol. Baas kon de samenwerking met durfal Pluygers, of eerder het gebrek daaraan, niet meer opbrengen.¹⁶ Toen Drost en Baas de NDU-directie hadden verlaten, consolideerde Pluygers zijn positie: voortaan heette hij voorzitter van de directie.

Na het vertrek van Drost voerde hij de noodzakelijke reorganisatie van het Handelsblad-bedrijf succesvol door. Deze bezuinigingsoperatie, die zeven ton opleverde en 34 mensen hun baan kostte, verliep zonder stakingen. Pluygers wist bij de werknemers begrip voor de maatregelen

te wekken, omdat hij, zoals Steketee het uitdrukte, 'de taal van het typografische personeel' sprak.¹⁷ In de commissarissenvergadering van 11 oktober 1967 kon Pluygers de eer opstrijken voor de reorganisatie. Steketee erkende 'dat de heer Pluygers knap werk heeft gedaan', maar betreurde het dat Pluygers de situatie voorafgaand aan de reorganisatie als 'door en door ziek' kenschetste. Steketee wees erop dat het de externe ontwikkeling van de beursvervroeging was geweest die de reorganisatie mogelijk had gemaakt. Hij hoorde de loftuigen aan het adres van Pluygers dan ook 'met gemengde gevoelens aan'.¹⁸

Meer dan Drost stelde Steketee zich teweer tegen Pluygers. Dit had al veel conflicten opgeleverd tussen de Rotterdamse directeur en de Amsterdamse hoofdredacteur, waarbij Pluygers vaak een opvallend harde toon aansloeg. In de zomer van 1965 botsten Pluygers en Steketee over de besparing die bereikt moest worden bij de buitenlandse correspondenten van de twee kranten. Pluygers verweet Steketee ten onrechte dat hij zijn medewerking hieraan weigerde. Steketee meende dat de maatregelen slechts de helft van het te bezuinigen bedrag van 80.000 gulden zouden opleveren.¹⁹ Toen Steketee voorgesteld had het meningsverschil aan de commissarissen voor te leggen, was Pluygers daar niet voor geweest. Steketee was dan ook onaangenaam getroffen toen hij merkte dat Pluygers de kwestie toch had aangekaart in een commissarissenvergadering waar hij niet bij had kunnen zijn.²⁰

Intussen was er op 3 augustus 1965 op de voorpagina van het Handelsblad een bericht verschenen over besprekingen die tussen Elseviers Weekblad en de Haagse Post gevoerd waren over een mogelijke fusie. Bij Elsevier was men uiterst verbolgen dat hierin stond dat Elseviers Weekblad ten gevolge van een dalende oplage op zoek was naar een andere formule. Hiertoe zou men bij G.B.J. Hiltermann van de Haagse Post hebben aangeklopt met een aantrekkelijk aanbod, waarvoor deze echter bedankt zou hebben. De volgende dag al stuurden directie en commissarissen van Bonaventura, de dochteronderneming van Elsevier waar Elseviers Weekblad uitgegeven werd, een brief waarin stond dat het artikel 'de gehele verhouding tussen onze vennootschappen radicaal heeft veranderd'.²¹ Tot het verbreken van de zakelijke relatie wilde men nog niet overgaan zonder Pluygers gesproken te hebben, die met vakantie was. Elseviers Weekblad was altijd door het Handelsblad gedrukt, maar na de fusie ten dele overgegaan naar de NRC-persen, omdat die in staat waren het technisch betere product te leveren dat Elsevier wenste. Na zijn terugkeer van vakantie wist Pluygers de gemoederen bij Bonaventura weer te kalmeren – maar hij liet de gelegenheid niet voorbijgaan Steketee in te

peperen dat de order na de fusie slechts behouden was voor het concern dankzij de superieure kwaliteit van het drukwerk uit Rotterdam.²²

Niet alleen in technisch opzicht was het Rotterdamse product volgens Pluygers superieur, redactioneel gezien gold zijns inziens hetzelfde. Toen in de zomer van 1966 bleek dat het aantal abonneementen op het Handelsblad het eerste halfjaar nog sterker was gedaald dan in dezelfde periode van het voorafgaande jaar,²³ was dat voor Pluygers reden het redactionele beleid van het Handelsblad te hekelen: 'In Rotterdam vinden wij sinds jaren dat het Algemeen Handelsblad een te populaire kant is opgegaan.'²⁴ Abonneeverlies was in de visie van Pluygers daarvan het logische gevolg. Het Handelsblad zou er volgens hem goed aan doen een voorbeeld te nemen aan de NRC, die steeds afstand gehouden had van de populaire pers. Steketee repliceerde dat de 'minder strakke lijn' die in 1958 onder zijn verantwoordelijkheid was ingezet juist een kentering teweeg had gebracht: in tegenstelling tot de jaren ervoor was het aantal abonnees van het Handelsblad gestegen 'en wel in precies gelijke mate als de N.R.C.'. Wat Steketee niet wist, en dus niet tot zijn verdediging kon aanvoeren, was dat het Handelsblad met zijn meer toegankelijke karakter toentertijd aan NRC-hoofdredacteur Stempels ten voorbeeld was gehouden door de commissarissen van die krant.²⁵ Bovendien had de krimp van het abonneementenbestand bij het Handelsblad meer te maken met de politieke koers van de krant en met de ouderdom van de abonnees dan met redactionele kwaliteit. Dat de formule van de NRC geen navolging verdiende, zou al gauw duidelijk worden, want vanaf 1967 liep ook het aantal abonnees van de NRC terug.²⁶

5.2

De commissie-Blokker



Jan Blokker en Ed Boer op de redactie van het Algemeen Handelsblad in 1959.

De conflicten in de top van het bedrijf bleven voor de redactie van het Handelsblad niet verborgen. De eigen directeur werd de laan uit gestuurd en het technische bedrijf werd onder leiding van de Rotterdamse directeur ingrijpend gereorganiseerd. Daarbij beperkte Pluygers begin 1967 de redactionele ruimte van het Handelsblad: het aantal pagina's mocht niet toenemen ten opzichte van 1966.²⁷ Ondertussen verloor het Handelsblad terrein aan andere kranten: het abonneebestand was sinds het begin van de jaren zestig nauwelijks nog gegroeid en begon na 1965 duidelijk in te krimpen, terwijl de omvang van de dagbladmarkt juist toenam. Het abonneeverlies en het ingrijpen van de Rotterdamse directie gaven voedsel aan allerlei geruchten. In de Volkskrant werd het voortbestaan van het Handelsblad in twijfel getrokken.²⁸ Ook volgens het Rotterdamsch Nieuwsblad zou het geen verrassing zijn, als de exploitatie van het Handelsblad stopgezet zou worden.²⁹ De onzekerheid over het lot van het Handelsblad hing als een zwaard van Damocles boven het hoofd van de redacteuren.

Crisisbesef

Begin maart 1967 waarschuwde Steketee tijdens een commissarissenvergadering voor verdere aantasting van het Handelsblad. Hij wees erop 'dat nu al eens gevraagd wordt of men moet blijven of elders zijn kans moet nemen'.³⁰ Hier drukte Steketee zich nog voorzichtig uit. Veel jonge redacteuren keken heimelijk of openlijk uit naar een andere baan. Ouderen bezaten hun ziel in lijdzaamheid, in de hoop dat het hun tijd zou duren.³¹ Het waren natuurlijk juist de talentvolle redacteuren die elders een kans kregen aangeboden. Pim Stoel ging als sportverslaggever naar de Haagse Courant en Bob Groen werd in 1967 correspondent in Parijs voor de Volkskrant.³² Verslaggever John Jansen van Galen, die pas sinds 1965 bij het Handelsblad werkte, stapte begin 1968 over naar de Haagse Post. Wout Woltz vertrok in 1966 naar een reclamebureau. Ook de hoofdredacteur zelf begon naar een andere werkkring uit te zien. Door de aanvaringen met Pluygers en het gedwongen vertrek van zijn vriend Drost had Steketee gaandeweg het plezier in zijn werk verloren. Toen Drost begin oktober 1967 weg was, maakte Steketee aan commissaris Van den Bergh kenbaar het Handelsblad ook te willen verlaten. Omdat Pluygers het niet gunstig vond als de hoofdredacteur zo snel na de directeur vertrok, had

Steketee beloofd in elk geval tot januari 1968 aan te blijven. Was het dus zijn eigen wens om te vertrekken, het bleek niet zo makkelijk een aantrekkelijk alternatief te vinden.³³ Met de komst van de nieuwe directeur van het Handelsblad, E.G. Stijkel, kwam zijn positie alsnog onder druk te staan.

Vlak voor het aantreden van de nieuwe directeur kwam vanuit het crisisbesef op de redactie een laatste, formidabele poging om de kansen voor het Handelsblad te keren. Het was Blokker die het initiatief nam. Op de jaarlijkse redactievergadering van 1966, die 4 oktober gehouden werd, had hij een betoog gehouden dat het Handelsblad, en met name de beursredactie, onvoldoende nieuwsgericht was. Hij had ter plaatse voorgesteld om tot een systematische vernieuwing van de krant te komen. Daartoe was het volgens Blokker ten eerste noodzakelijk om vaker dan jaarlijks te vergaderen. Zijn voorstel om 'periodieke redactiebesprekingen gewijd aan de inhoud van het Handelsblad' te houden werd naderhand gesanctioneerd door Steketee in een brief aan alle leden van de redactie.³⁴ Vervolgens werd, eveneens met goedkeuring van Steketee, onder leiding van Blokker een commissie ingesteld, die aanbevelingen zou gaan doen voor interne hervormingen. De leden van deze zogenaamde commissie-Blokker werden tijdens een plenaire redactievergadering eind mei 1967 gekozen door middel van een voordrachtenstemming. Het ging, naast Blokker, om de redacteurs J.J.E. van Baarsel, R.F. Kross, S.A. Leeftang, K.L. Poll, W.L.B.J. Rothuizen, J.W.M. van Spaandonk en W. Woltz. Hoe serieus de bedoelingen waren, valt op te maken uit het feit dat de chef-opmaak, Van Baarsel, zitting had in de commissie; hij moest de geplande veranderingen vormgeven.

Na drie maanden bracht de commissie haar rapport uit, dat door Blokker zelf was geschreven. Het rapport bevatte zowel een scherpe analyse van de kritieke situatie waarin het Handelsblad verkeerde als vergaande voorstellen hoe hieraan het hoofd moest worden geboden. Integratie van de redactie, die als los zand aan elkaar hing, werd als de meest dringende noodzaak gezien. Door het ontbreken van centrale regie opereerden de deelredacties in isolement; het rapport sprak van 'rubrieks-isolement' en 'rubrieksegoïsme'. Als gevolg hiervan werd de krant al naar gelang de toevallige, individuele hobby's van de redacteurs samengesteld. Fundamentele hervormingen die aan de willekeur en versnippering een eind moesten maken waren de instelling van een chef-redacteur, het centraliseren van mankracht in een algemene verslaggeverij en het aanstellen van een 'horizontale man', die als 'centrale nieuwsbron ten gerieve van alle redactie-afdelingen optreedt'.³⁵ Het ging hier om een nieuws-

dienst in afgezwakte vorm. Ongetwijfeld hadden Blokker en de andere vernieuwers op de redactie liever in het rapport opgenomen dat er een volwaardige nieuwsdienst zou worden opgericht, maar dat kregen zij er bij Boer, de chef binnenland, niet door. De kracht van het rapport was dat het om een werkbaar compromis ging, waar de hele redactie zich achter kon scharen en dat dus ook echt uitgevoerd kon worden.

Opereerden de deelredacties te veel in isolement, in het verlengde daarvan werd in het rapport geconstateerd dat de rubrieken te specialistisch waren en niet interessant voor een algemeen publiek. Zo moest de kunstredactie niet alleen recensies schrijven, maar ook met actuele reportages en interviews de economische en sociale kanten van het kunstbedrijf belichten. Wedstrijdverslagen van de sportredactie waren 'beschouwingen voor de in-crowd', terwijl volgens het rapport juist de 'algemeen-menselijke kanten van het sportgebeuren' aandacht behoeften.

Hoewel de commissie-Blokker aanbevelingen deed over de hele breedte van de redactie, was de beursredactie het voornaamste doelwit van verandering. Met haar lange koerslijsten legde deze redactie in tijden van nijpend ruimtegebrek – het aantal redactionele pagina's was door de Rotterdamse directie immers bevroren – beslag op een groot aantal pagina's, terwijl 'het eenzijdige beurs-hobbyisme' tot gevolg had dat het Handelsblad slechts incidenteel berichtte over economische en sociaal-economische onderwerpen. Voor deze redactie stond Blokker het voorbeeld van de Volkskrant voor ogen, die als voormalige vakbondskrant sterk was in sociaal-economisch nieuws.³⁶

Een ander manco waar het rapport op wees, was het feit dat het Handelsblad 'totaal in gebreke op het gebied van de populaire muziek' bleef. Er moest aandacht komen voor de Beatles, de Stones en Procol Harum. De jeugdpagina in het Supplement 'Eigenwijs' moest oubollige rubrieken als 'In de Gloed van de Globe' inkorten ten behoeve van pop, beat en 'loves in'. Niet alleen wat de cultuur betreft droeg het rapport de sporen van de democratiseringbeweging. Ook binnen de eigen organisatie werd inspraak geëist. Er moest vaker vergaderd worden, en tijdens vergaderingen moest 'de dagelijkse gang van zaken op en in de krant ook werkelijk kritisch en open' besproken worden.

De toenemende oriëntatie op het lezerspubliek, die ook elders in de dagbladwereld viel waar te nemen, bleek uit voorstellen de lezers van dienst te zijn met verduidelijkende kaarten bij het buitenlandse nieuws, historische resumés bij actuele crises, een voorkeursagenda voor cultuur en een verbeterde brievenrubriek, waarin contact met de lezers kon wor-

den gelegd. De commissie stelde vast dat de redactie te weinig wist van haar eigen lezers. Steekhoudend en systematisch onderzoek naar de identiteit van de lezers was tot dan toe uit financiële overwegingen door de directie en hoofdredactie nagelaten. In het rapport werd deze kostbare wens op vijf plaatsen genoemd.

Presenteerblaadje

De commissie-Blokker was klaar voor een radicale breuk met het verleden. De ‘verjongingsmanoeuvre’ moest ‘in één klap’ worden uitgevoerd om het ‘psychologische effect’ ervan te versterken. De commissie pleitte zelfs voor een naamsverandering vanwege ‘afstotende associaties als handel, beurs en kapitaal’. Zij wilde afstand nemen van het imago dat ‘saai, slaperig, oud-bakken’ was. Het was de bedoeling van de commissie het vernieuwde Handelsblad al op 1 december 1967 met een reclame-campagne te lanceren.

Afgezien van deze reclamecampagne en het lezersonderzoek vergden de hervormingen die de commissie voorstelde geen extra investeringen. Het rapport was een goed onderbouwd, bevlogen stuk, dat bruikbare voorstellen deed – tot en met de herindeling van pagina’s toe. Alles werd op een presenteerblaadje aangeboden. Maar de hoofdredacteur die hier in alle ernst en oprechtheid werd aangesproken, was al vleugellam, en het rapport, dat met zijn instemming geschreven was door een van zijn dierbaarste redacteurs, was precies wat de nieuwe directeur, die een maand later aantrad, nodig had om zich van hem te ontdoen. Juist doordat Steketee zelf geen zitting in de commissie had, konden zinsneden als ‘de situatie waarin het Handelsblad verkeert [is] zonder overdrijving critiek’ en ‘de illusie [...] van een centraal gedirigeerde krant’ gemakkelijk op zijn functioneren betrokken worden. Paradoxaal genoeg stond Blokker daarmee aan de basis van de onttroning van de man die hij zo respecteerde en wiens gedwongen vertrek een van de redenen was dat hij weldra zelf ook het Handelsblad zou verlaten.

5.3

De nieuwe directeur



Het bastion vanwaaruit de nieuwe directeur, E.G. Stijkel, de macht binnen de NDU naar zich toe wilde trekken.

Stijkel volgde Drost per 1 oktober op als directeur van het Handelsblad. Hij was staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat geweest voor de vvd in het kabinet-De Quay. Pluygers en de commissarissen van de NDU zagen zijn politieke achtergrond als een waarborg tegen het verder ontsporen van het Handelsblad in linkse richting. Tot zijn eigen spijt had Stijkels politieke carrière na zijn staatssecretariaat geen vervolg gekend. Stijkel was francofiel en had thuis een papegaai die ‘Vive de Gaulle’ zei. Hij had zich ongeliefd gemaakt met zijn steun aan het plan-Fouchet, dat in Nederland louter tegenstanders kende en door Luns succesvol werd getorpedeerd.³⁷ Daardoor was hij niet meer welkom geweest in het kabinet-Marijnen en was hij personeelsdirecteur bij Bruynzeel geworden. Met een succesvolle herlancering van het Handelsblad hoopte Stijkel zijn publieke comeback te maken.³⁸

Voor de bedrijfsvoering van het Handelsblad interesseerde Stijkel zich niet; daar trok hij via een headhunter de iets jongere drs. K.E. (Karel) Abbing voor aan, een doortastende, vrolijke man, met wie hij een levenslange vriendschap zou sluiten. Zelf concentreerde hij zich op de krant; hij wilde het Handelsblad opnieuw tot bloei brengen. In de creatieve adjunct-hoofdredacteur Hofland zag Stijkel de hoofdredacteur met wie zijn ambitieuze plannen te verwezenlijken waren. Steketee vertegenwoordigde volgens Stijkel de oude krant – hij moest plaatsmaken voor een moderne hoofdredacteur.

Onkruid

Om Steketee te ontslaan had Stijkel de goedkeuring nodig van de commissarissen van het bedrijf. Dezen waren niet geneigd Steketee in bescherming te nemen. In hun ogen had Steketee te veel ruimte gegeven aan nieuwe maatschappelijke verschijnselen waartegen zij zich juist in toenemende mate schrap waren gaan zetten. Om dezelfde reden was Pluygers niet geneigd voor Steketee in de bres te springen. Zelf zou Pluygers, voortkomend uit de NRC-traditie van strikt gescheiden verantwoordelijkheden voor directie en hoofdredactie, zich niet gauw aan een hoofdredacteur vergrijpen. Maar Stijkel was nu degene die in Amsterdam de beslissingen nam.

De ironie wilde dat Pluygers en de commissarissen met hun steun voor het ontslag van Steketee een meer Amsterdamse figuur in het zadel

hielpen dan hun lief was. Pluygers wantrouwde de 'provo' Hofland.³⁹ Ook de commissarissen brachten bezwaren tegen Stijkels kandidaat naar voren.⁴⁰ Maar Stijkel hield hun voor dat de nieuwe hoofdredacteur 'uit het Amsterdamse milieu' afkomstig moest zijn. 'In de redactie van het Algemeen Handelsblad is veel talent, doch ook veel onkruid dat moet worden uitgewied. Dit moet gebeuren door een hoofdredacteur uit eigen kring. De heer Hofland wordt op de redactie zeker gerespecteerd.'⁴¹ Als compromis werd besloten dat Hofland een medehoofdredacteur naast zich zou krijgen, iemand in wie Pluygers wel vertrouwen stelde.

Ook al kon van Hofland – Rotterdammer van geboorte – gezegd worden dat hij uit het eigen, Amsterdamse milieu afkomstig was, toch was de keuze van Stijkel om samen met hem het Handelsblad te moderniseren niet erg logisch. Tenslotte was Hofland al sinds 1962 adjunct-hoofdredacteur en was hij als zodanig medeverantwoordelijk voor het beleid dat slechts in een beperkte mate tot vernieuwing had geleid. Bovendien had Hofland zich als adjunct speciaal beziggehouden met de modernisering van de krant.

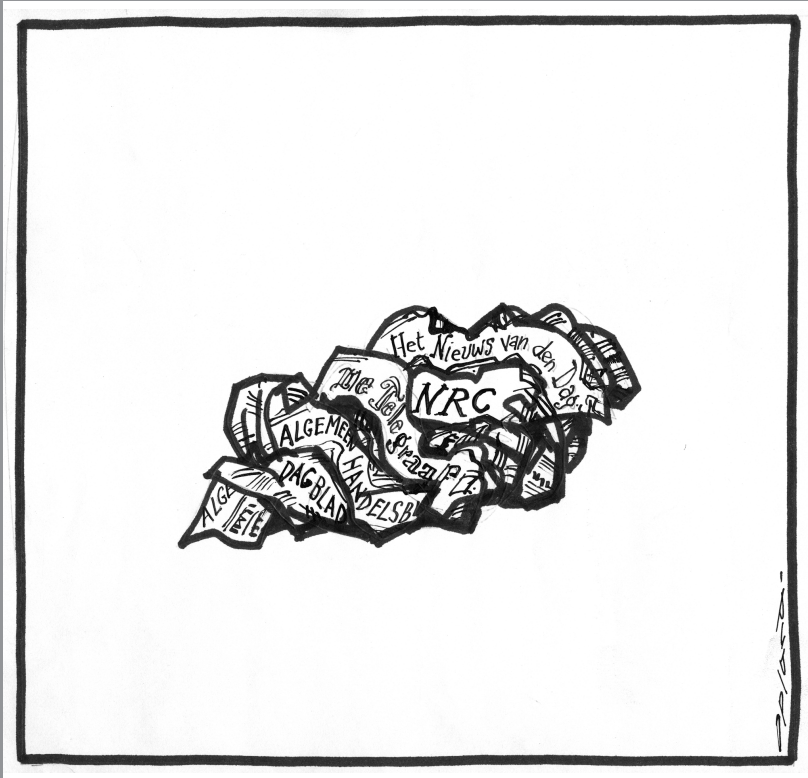
Giftig

Voor het ontslag van Steketee werden twee gelegenheidsargumenten in stelling gebracht: aangevoerd werd dat hij geen journalist was en dat hij onvoldoende leiding gaf. Wat het eerste argument betreft: bij zijn benoeming door ten dele dezelfde commissarissen was dit in het geheel geen beletsel geweest. Ook zijn voorganger, Planten, was niet uit de journalistiek afkomstig. Wat het tweede argument betreft meldde president-commissaris Feith in de commissarissenvergadering 'dat de leiding van de redactie van het Algemeen Handelsblad niet in vaste hand is en dat er gebrek aan discipline heerst'.⁴² De president-commissaris baseerde zich hierbij naar eigen zeggen op Blokker. In diens rapport werd inderdaad bij herhaling gewezen op het ontbreken van centrale regie. Stijkel vulde aan 'dat de positie van de heer Steketee bij de redactie als gezagsdrager gemittigeerd is. De bijdragen van de heer Steketee in de modernisering van de krant zijn nihil. Als mens wordt hij gerespecteerd, doch als hoofdredacteur en als journalist is het respect niet groot'.⁴³ Hier mengde Stijkel terecht en onterechte kritiek tot een giftig mengsel. Steketee kon inderdaad verweten worden dat hij de organisatie van de krant nauwelijks geprofessionaliseerd had. Dat hij dat niet had gedaan, had alles te maken met de sterke kanten van zijn hoofdredacteurschap: hij liet redacteurs vrij, terwijl hij achter hen stond als dat nodig was. Met deze houding had

hij wel degelijk groot respect verdiend bij de redactie. Vergeleken met Stempels, zijn collega van de NRC, die de modernisering van die krant actief tegenhield, functioneerde Steketee adequaat. En terwijl de disfunctionerende Stempels nog steeds met alle eegards werd behandeld, werd Steketee zonder pardon aan de kant gezet. Afgesproken werd tijdens de vergadering van 27 november 1967 dat Stijkel en Pluygers samen met de prominente commissaris Van den Bergh de hoofdredacteur ervan zouden overtuigen dat hij maar het best 'vrijwillig' ontslag kon nemen.⁴⁴ Aldus geschiedde.

5.4

Unitel



De visie van tekenaar Opland (Rob Wout) van Stijkel op Unitel: een krantendrol.

In dezelfde vergadering waarin de commissarissen akkoord gingen met het ontslag van Steketee en de aanstelling van Hofland als hoofdredacteur, fiatteerden zij de oprichting van Unitel, een dochteronderneming met De Telegraaf. Overtuigd van de noodzaak tot schaalvergroting in de dagbladpers had men vanuit de top van De Telegraaf contact gezocht met de NDU. De directies van beide concerns waren het snel eens geworden over de voordelen van vergaande samenwerking op technisch en commercieel gebied. De bedoeling was tot fusie van beide dagbladbedrijven te komen, maar door weerstand van een van de eigenaren van De Telegraaf was besloten tot een tussenfase waarin de nog zelfstandige uitgeverijen opdrachten aan een gezamenlijke servicemaatschappij zouden verstrekken. Opvallend was dat de onderhandelingen tussen de NDU en De Telegraaf veel vlotter verliepen dan die vijf jaar eerder tussen de N.V.'s NRC en Algemeen Handelsblad. Zoals NDU-commissaris Fockema Andreae het uitdrukte: we hebben hier te maken met 'echte krantenjongens die precies weten waarover zij het hebben. In hun gedachtegang zal men groot moeten zijn of sterven'.⁴⁵

Krachtsverhouding NDU – Telegraaf (1967)

NDU: 88 miljoen omzet; 2300 mensen in dienst; 430.000 abonnementen. Beursgenoteerd.

Telegraaf: 52 miljoen omzet; 1300 mensen in dienst; 500.000 abonnementen. Zes eigenaren.

Achteraf voelden de directie en commissarissen van de NDU zich gezeegend met de constructie van een servicemaatschappij.⁴⁶ Het akkoord met De Telegraaf stuitte in deze vorm namelijk al op veel grotere weerstand dan zij hadden vermoed. Er was bij de directie wel enig besef van de gevoeligheden rond samenwerking met De Telegraaf. Niet alleen was die krant – zoals de meeste andere dagbladen die tot 1945 waren blijven verschijnen – 'fout' geweest in de oorlog, haar foute imago was in de eerste naoorlogse jaren sterk aangezet door de onenigheid met de oud-verzetsbladen Het Parool en Trouw, die zij vlak na de oorlog gastvrijheid had

moeten verlenen. Daarnaast bestond er van oudsher een dedain jegens de sensationele journalistiek die De Telegraaf altijd met veel succes had bedreven. Bij deze vrij algemene weerzin tegen de zogenaamde zelfkant van de journalistiek voegde zich in de jaren zestig nog de weerzin van de opkomende progressieve krachten tegen het conservatisme en het felle anticommunisme van De Telegraaf.

Vanwege deze gevoeligheden beklemtoonde men in het persbericht dat dinsdag 28 november 1967 uitgegeven werd dat het uitsluitend om technische en commerciële samenwerking ging. 'Samenwerking op redactioneel gebied wordt uitdrukkelijk uitgesloten' stond er in het communiqué. Na de eerste negatieve reacties op het persbericht werd daar van NDU-zijde aan toegevoegd dat het 'nadrukkelijk geen fusie' betrof – dat dit wel het oogmerk voor de toekomst was, werd wijselijk verzwegen.

De oprichting van Unitel kreeg veel publiciteit. In een tijd waarin velen zich zorgen maakten over de concentratietendens op de dagbladmarkt en de bedreiging die deze vormde voor de pluriformiteit van de pers, raakte de samenwerking een gevoelige snaar. Het ging hier tenslotte om samenwerking van de twee grootste bedrijven van de dagbladsector. Dagblad Trouw vond het 'voor de voorlichting van ons volk een wat beklemmende gedachte dat een derde deel van de Nederlandse krantenlezers straks een dagblad zal ontvangen dat technisch en commercieel door één vennootschap wordt geleid'.⁴⁷ De negatieve reacties kwamen niet alleen voort uit bezorgdheid over de onafhankelijkheid van de door de beide concerns uitgegeven dagbladen, bron van de commotie was ook de algemene aversie tegen De Telegraaf. Dit sentiment werd het duidelijkst verwoord in de socialistische Friese Koerier: 'De slechtste en puur schandaligste krant, uitsluitend en alleen gemaakt om het gewin, is De Telegraaf. Alles wat edel is in de NRC en Algemeen Handelsblad wordt door dat andere blad per dag verloochend. De combinatie van die twee is dan ook onbegrijpelijk'.⁴⁸

Satan

Op de redacties van de twee 'edele' kranten voelde men zich besmeurd door het verbond met De Telegraaf. NRC-redacteuren achtten de 'ordinaire' en 'populistische' Telegraaf ver beneden hun waardigheid en waren geschokt ermee te worden vereenzelvigd.⁴⁹ Toch was er volgens NRC-hoofdredacteur Stempels wel begrip voor de economische noodzaak van samenwerking. Hij was door de Rotterdamse directie al van de samenwerking met De Telegraaf op de hoogte gesteld voordat de plannen defi-

nitief waren.⁵⁰ In dat gesprek had Stempels duidelijk gemaakt dat hij tegen technische samenwerking met De Telegraaf geen bezwaar had, maar dat hij zich met een fusie niet zou kunnen verenigen.

Bij het Handelsblad was alleen adjunct-hoofdredacteur Hofland door Stijkel van tevoren over Unitel ingelicht. Steketee, wie op dat moment nog geen ontslag was aangezegd, werd voor een voldongen feit gesteld. Bij de jonge garde van het Handelsblad kwam de oprichting van Unitel het hardst aan. De Telegraaf stond symbool voor alles waartegen progressief Nederland zich afzette. Toen Stijkel de op zijn kamer bijeengeroepen redactie die bewuste dinsdagochtend 28 november over de samenwerking met De Telegraaf inlichtte, dacht filmredacteur Blokker meteen: 'Nu moet ik onmiddellijk zeggen: "Jongens, de groeten!"'⁵¹ Maar hij hield zijn mond. Het bleef beklemmend stil in de directeurskamer.

Blokker was ervan overtuigd dat het fout zou aflopen met Unitel. 'Dit eindigt met een redactionele fusie,' dacht hij.⁵² Dat was voor Blokker, meer nog dan voor andere redacteurs, een schrikbeeld. Blokker was tijdens de rel rond 'Beeldreligie' in De Telegraaf aan de schandpaal genageld – zijn naam en die van de andere programmamakers van *Zo is het...* waren op de voorpagina opgesomd met een begeleidend commentaar dat de lezers aanmoedigde tot negatieve reacties. Ook was Blokker door De Telegraaf voor 'super-provo' uitgemaakt en 'wekenlang het mikpunt geweest van De Telegraaf' nadat hij in *Zo is het...* naar aanleiding van de 450.000de abonnee voor De Telegraaf had gezegd: 'Tsjonge, tsjonge wat een klootjesvolk.'⁵³ Naar eigen zeggen was hij door zijn ervaringen met *Zo is het...* 'meegepolariseerd' in de tegenstelling tussen links en rechts, tussen goed en fout. De samenwerking met De Telegraaf bracht hem dan ook in een gewetensconflict: Unitel riep een 'dit kan ik mijn kinderen niet uitleggen'-gevoel bij hem op. Tegelijkertijd voelde Blokker zich thuis bij het Handelsblad, waar hij grote vrijheid genoot. Hij worstelde met de vraag of hij zijn baan moest opzeggen.⁵⁴

In die donkere dagen voor Kerstmis schreef Blokker om zijn hart te luchten een kerstverhaal voor het kerstnummer van het Algemeen Handelsblad, dat apart verscheen bij de krant van 11 december. Hierin voerde hij de hoofdpersoon Aloysius H. op, die een pact met de duivel sloot omdat zijn eigen aanhang steeds kleiner werd. Als voorwaarde stelde deze A.H. dat Satan zich niet met hem zou bemoeien. A.H. wilde zich namelijk inzetten voor het goede doel: hij wilde de hongerige kinderen in Afrika helpen. De Boze beloofde dat hij zijn gang kon gaan. A.H. dacht dat zijn wil om goed te doen de duivel positief zou beïnvloeden, maar het omgekeerde bleek natuurlijk het geval. De kinderen in Afrika stierven,

terwijl Satan lachte. En A.H. lachte na een aanvankelijke aarzeling met hem mee, totdat hun bulderend gelach het beieren van de kerstklokken overstemde...

De publieke aankondiging van Unitel was aanleiding tot een tumultueuze bijeenkomst van De Amsterdamse Pers, de vereniging van hoofdstedelijke journalisten. De Amsterdamse journalisten hadden weinig vertrouwen in de verzekeringen dat samenwerking tot technische en commerciële doeleinden beperkt zou blijven. Voorzitter Han Lammers, Amsterdams redacteur voor het Algemeen Dagblad, verklaarde: 'Wij moeten erg oppassen dat deze technische samenwerking niet gaat ont-aarden in verwevenheid op redactioneel gebied. Het is heel goed mogelijk dat de verschillende krantenredacties onder druk van commerciële belangen zich minder vrij zullen voelen.'⁵⁵ Lammers sprak hier uit ervaring, want het was al eens voorgekomen dat een redacteur van het AD bij een optreden voor radio of televisie als voorwaarde kreeg opgelegd zich van negatief commentaar ten aanzien van het eigen blad en andere door het concern uitgegeven of gedrukte bladen te onthouden.⁵⁶ En ook in het geval van Unitel leek het erop dat de directie druk op de redactie van het AD uitoefende. Dat was in elk geval wat Gruijters, de chef buitenland van het Handelsblad, in Scheltema hoorde van Manuel van Loggem, toneel-criticus van het AD. Volgens Van Loggem had de NDU-directie de AD-redactie te verstaan gegeven dat het nu afgelopen moest zijn met aanvallen op de andere populaire ochtendkrant, De Telegraaf.⁵⁷ Gruijters was uiterst gevoelig voor dit soort geruchten, aangezien hij eerder al gemerkt had hoe de VVD via de commissarissen van het concern greep op de krant probeerde te krijgen ten aanzien van de verslaggeving over D'66. Voor hem was hiermee de maat vol. Gruijters besloot het Handelsblad te verlaten. Hij had er zeven jaar gewerkt, maar stond de laatste anderhalf jaar al met één been buiten de deur. Als prominent lid van D'66 was de weg omhoog bij de krant voor hem ook afgesneden. Unitel was het laatste zetje dat hij nodig had om de krant waar hij met hart en ziel had gewerkt vaarwel te zeggen.

Vroeg in de ochtend van donderdag 30 november belde Gruijters emotioneel zijn naaste medewerker en vriend Jan Sampiemon om hem te vertellen dat hij ontslag nam. Toen Sampiemon die ochtend op de krant kwam, had Gruijters zijn spullen al opgehaald – niemand had afscheid van hem kunnen nemen.⁵⁸ Er volgde ook geen officieel afscheid: zijn vertrek was te pijnlijk voor een feestje. Zo kwam er een abrupt einde aan wat hij achteraf als de zeven leukste jaren van zijn loopbaan zou zien.

Aan de rechterflank van de vvd werd opgelucht ademgehaald nu, na Van Mierlo, ook dit boegbeeld van D'66 de liberale krant had verlaten.

Bitter

Ging het voor Gruijters om de redactionele onafhankelijkheid en voor Blokker zelfs om een gewetenszaak, niet alleen bij hen speelden de gevoelens rond Unitel hoog op. Verslaggever Sytze van der Zee kreeg ruzie met zijn broer, die vanwege Unitel zijn abonnement op de nrc had opgezegd. Verslaggever Jansen van Galen, die niet lang na de bekendmaking van Unitel om andere redenen overstapte naar de Haagse Post, oogstte veel lof om zijn vermeende principiële houding.⁵⁹ Redacteuren als Van der Zee vonden het niet eerlijk dat opzeggers de redacties geen gelegenheid gaven te bewijzen dat hun krant onafhankelijk zou blijven. 'Laat het ons bewijzen' was ook de houding van bijna-hoofredacteur Hofland, waarmee hij belangrijke redacteuren als Blokker binnenboord probeerde te houden. Hij vond het slecht voor de krant dat zij bij voorbaat hun conclusies trokken. Hofland ergerde zich aan de negatieve publiciteit rond Unitel. Collega-journalisten liepen volgens hem al te gretig vooruit op een gang van zaken die nog helemaal geen gegeven was.⁶⁰ Zo werden in de rubriek 'Pers' in Vrij Nederland de eerste voorbeelden van (vrijwillige) censuur gesignaleerd, terwijl Het Vrije Volk hardnekkig aan 'de Telegraaf-fusie' bleef refereren.⁶¹ In een bijdrage voor een 'teach-in' over persconcentratie sprak Hofland van 'de stroom leugens en verdachtmakingen die bij de "Völkische Beobachter" zeker tot salarisverhoging hadden geleid', wat hij achteraf zelf ook wat kras vond.⁶² De affaire stemde hem bitter. De negatieve beeldvorming in de media berokkende de krant schade: abonnees kwamen allicht eerder op het idee om hun abonnement op te zeggen. Tijdens zijn avonddienst zag Van der Zee met lede ogen de grote houten kist met post binnenkomen waarin de opzeggbriefven voorgesorteerd waren: dikke stapels met een elastiekje eromheen, soms honderden tegelijk.⁶³ Ook ontving de krant veel brieven waarin abonnees aankondigden 'bij het eerste symptoom van Telegraaf-invloed' hun abonnement te zullen beëindigen.⁶⁴ Het laatste gold ook voor de nrc, die evenwel veel minder abonnees kwijtraakte. Unitel kostte het Handelsblad uiteindelijk ongeveer duizend abonnees.⁶⁵ De opzeggingen kwamen voor het Handelsblad op een kwetsbaar moment, gezien de misserabele exploitatiecijfers en de bijbehorende twijfels over het voortbestaan van de krant.

Veeg teken

Hadden de opzeggers het bij het foute eind? Was de reactie van Gruijters en Blokker inderdaad overtrokken, zoals Hofland meende? Aangezien de kranten van de NDU geen beïnvloeding zouden ondervinden van De Telegraaf – Unitel werd per 1 januari 1972 alweer ontbonden – lijkt de geschiedenis de opzeggers en de ontslagnemers ongelijk te geven. Toch was er meer grond voor hun haast instinctmatige wantrouwen dan iedereen die niet aan de onderhandelingstafel had gezeten kon bevroeden. Ten eerste was het streven van de directie in tegenstelling tot de publieke verklaringen wel degelijk te fuseren met De Telegraaf. Ook na de heftige publieke reacties op de aankondiging van Unitel liet de directie de fusieplannen niet varen; in maart 1970 waren de directies van beide bedrijven nog vast van plan te fuseren.⁶⁶ Ten tweede weigerde de NDU-directie de verzekering uit het persbericht dat redactionele samenwerking uitgesloten was over te nemen in de statuten van Unitel, zoals de hoofdredacteurs Stempels en Hofland vroegen in een brief waarin zij wezen op de discrepantie die er wat dit betreft tussen persbericht en doelartikel bestond. Pluygers wilde de mogelijkheid openhouden om bijvoorbeeld samen met De Telegraaf een nieuwsbureau op te zetten.

Maar de belangrijkste aanwijzingen dat het wantrouwen niet misplaatst was, zijn te vinden in de notulen van de vergadering waarin de commissarissen van de NDU hun fiat aan Unitel gaven. Zo lichtte onderhandelaar Van den Bergh zijn collega-commissarissen toe dat de samenwerking voor De Telegraaf een politiek oogmerk had: het samengaan van de behoudende pers.⁶⁷ De minst behoudende commissarissen vroegen zich af in hoeverre er sprake was van bedreiging van de ongebondenheid en de pluriformiteit van de uitgegeven dagbladen. Hun zorg gold het feit dat de Telegraaf-commissarissen als eigenaren een grote rol speelden in de dagelijkse leiding van het bedrijf en redactioneel beleid voorschreven. Dat deze mentaliteit door de fusie met de NDU wel zou veranderen, zoals de onderhandelars Pluygers, Feith en Van den Bergh hen geruststelden, was een onzekere aanname. En ook al verzekerden voorzitter Feith en directeur Stijkel dat de signatuur van de kranten niet zou veranderen, het was een veeg teken dat de commissarissen Van der Hoeven en Van Delen niet door de anderen werden tegengesproken toen zij vooruitliepen op een zekere uniformering van de politieke standpunten van de verschillende kranten ten gevolge van de samenwerking met De Telegraaf.

Het ontslag van Steketee en Blokkers vertrek



Steketee op reportage met twee van zijn favoriete redacteuren. Rottum, 1959. Van links naar rechts: Bob Bouma, Jan Blokker en Steketee.

Op de donderdagochtend van 7 december 1970, negen dagen nadat Stijkel de redactie op de hoogte had gebracht van de aanstaande oprichting van Unitel, werd iedereen opnieuw in zijn kamer bijeengeroepen. Ditmaal deelde Stijkel de redactie het vertrek van de hoofdredacteur mee; Hofland zou Steketee opvolgen en per 1 januari vast tot medehoofdredacteur benoemd worden. Redacteurs herinneren zich een gevoel van verslagenheid. 'Je zag iedereen denken: was het nog mogelijk uit de diepe malaise te komen en was Henk wel de aangewezen om dat te bewerkstelligen?' aldus Van der Zee. Hoewel daar dus twijfels over bestonden, was een aantal jongere redacteurs blij 'dat eindelijk een echte journalist het voor het zeggen zou krijgen'.⁶⁸

Die avond stond er een sober berichtje in de krant: 'Mr. C.A. Steketee verlaat Algemeen Handelsblad.' Het persbericht was ter redactie braaf overgeschreven: in het krantenbericht stond vermeld dat zijn vertrek geheel losstond van de aangekondigde oprichting van Unitel. Omdat directie en commissarissen bang waren dat Steketee zijn gram zou halen door zijn vertrek in verband te brengen met Unitel, hadden zij dat in het communiqué uitdrukkelijk laten opnemen.⁶⁹ Maar Steketee was veel te fatsoenlijk om hun op een dergelijke manier een hak te zetten. Het enige wat hij voor zichzelf bewerkstelligde, was dat hij pas per 1 juli 1968 zou vertrekken. Dan zou hij precies tien jaar hoofdredacteur zijn – in zijn eigen visie een natuurlijk moment om ontslag te nemen. Hij werd directeur van het Afrika-Instituut⁷⁰ en eindigde zijn loopbaan als algemeen secretaris bij de AVRO. Hij was er de man niet naar om in wrok om te zien; zijn leven lang bleef hij met dankbaarheid en plezier terugdenken aan de tien jaar dat hij hoofdredacteur van het Handelsblad was geweest.

Bewaarder van de Journalistieke Ethos

Nadat zijn vertrek aangekondigd was, ontving Steketee een brief van Blokker, die er naar aanleiding van Unitel al hard over had nagedacht zijn ontslag in te dienen. 'Ik geloof dat ik ook zonder uw besluit wel tot de definitieve conclusie zou zijn gekomen dat mijn loyaliteit met het Handelsblad vroeger of later het onderspit zou hebben gedolven tegen mijn emotionele afkeer van enigerlei binding met De Telegraaf', schreef Blokker de hoofdredacteur. Maar nu Steketee wegging, had hij geen bedenktijd meer nodig. Steketees aanwezigheid had in de visie van Blokker nog een

garantie kunnen zijn dat het ondanks de samenwerking met De Telegraaf niet fout zou gaan met het Handelsblad. Als geen ander beseftte hij hoe Steketee de onafhankelijkheid van de krant altijd tegenover de buitenwereld had beschermd. Blokker schreef 'dat het Handelsblad in u niet zo maar een hoofdredacteur, maar een wezenlijk stuk integriteit verliest dat m.i. onvervangbaar zal blijken. [...] ik ben me uw aanwezigheid aan de "top" van de krant altijd als een sterkte bewust geweest, en ik herinner me met dankbaarheid die momenten – de moeilijkste vaak in onze relatie – waar die sterkte zich ook als zodanig manifesteerde'.⁷¹ In een interview met het weekblad De Nieuwe Linie naar aanleiding van zijn vertrek bij het Handelsblad zei Blokker over Steketee: hij is een *integere* hoofdredacteur geweest, 'een Bewaarder van de Journalistieke Ethos'. Zonder hem, legde Blokker uit, was niet langer gewaarborgd dat de krant verschoond zou blijven van commerciële invloeden.⁷² Het ontslag van Steketee was er dus mede de oorzaak van dat de grote voortrekker van de vernieuwing de krant verliet. Alleen dat enkele feit is al een belangrijke relativisering van de kritiek die Steketee ten deel was gevallen.

Van de 75-jarige schrijver en dichter Victor van Vriesland ontving het Handelsblad na de aankondiging van het vertrek van Steketee een opzeggingsbrief. Zijn vertrouwen in de krant, waarvan hij 'een lang leven lang een getrouw lezer' was 'en sinds onheugelijke jaren abonnee', was, schreef hij, 'onder meer gegrond op mijn grote waardering voor de wijze, waarop de heer Steketee het blad leidde'. Hofland kon in de ogen van de gezaghebbende literator Steketee 'in geen enkel opzicht [...] vervangen; bovendien acht ik het een zeer bedenkelijk teken dat over het heengaan van de heer Steketee geen nadere mededelingen zijn gedaan'.⁷³

De redacteurs van het Handelsblad ondergingen het ontslag van hun hoofdredacteur als aanval op hun krant, een aanval op 'het oude, eerzame Handelsblad'.⁷⁴ Dat de aanval uit de eigen gelederen kwam, ontging de redactie echter. Redacteurs zagen de Rotterdamse directeur, Pluygers, als de kwade genius, een sentiment dat de nieuwe directeur en nieuwe hoofdredacteur voedden door openlijk kwaad over Pluygers te spreken.⁷⁵

Aangezien Stijkel zich – tot verrassing van Pluygers – binnen de NDU-directie ontpopte als een sterke voorvechter van het Handelsblad, was de toekomst van de Amsterdamse krant voorlopig veiliggesteld. Op een van de laatste dagen van het jaar schreef Stijkel een brief aan alle medewerkers van het Handelsblad, waarin hij stilstond bij 'een bewogen jaar' met de wisseling in directie en hoofdredactie, de reorganisatie van het tech-

nische bedrijf, storingen in de Hoe-pers, de oprichting van Unitel en geruchten over opheffing van de krant.⁷⁶ Stijkel sprak in de brief zijn vertrouwen uit in het nieuwe jaar: met de inzet van iedereen zou het lukken om 'het abonnementenbestand op te voeren, het technische bedrijf efficiënt te laten werken, en aldus, economisch gesproken, weer grond onder de voeten te krijgen'. Stijkels ambitieuze plannen voor een vernieuwde krant luidden een nieuw hoofdstuk in. Het zou voor het Handelsblad het laatste hoofdstuk blijken te zijn.